

Inconsistent with the Washington Convention (CITES) smuggling animals to Poland

Listos P.¹, Dylewska M.², Gryzińska M.²,
Department of Pathological Anatomy, Faculty of
Veterinary Medicine, University of Life Sciences
in Lublin¹, Department of Biological Basis of
Animal Production, Faculty of Biology and Animal
Breeding, University of Life Sciences in Lublin²

The subject of this paper is related to animal smuggling to Poland in the context of realization of the Washington Convention (CITES). The major task was an analysis of the documentations that have been delivered by the zoological gardens in Warsaw, Wrocław and Zamosc. There were animals imported legally, without CITES violation. These data however, contains also a list of animals and/or their products that were confiscated by the customs and the police. Subsequently, in the years 2000–2013, the animals were transported to the zoos located in Warsaw, Wrocław and Zamosc. Careful analysis of submitted data has allowed to draw a few conclusions. The majority of illegally imported/smuggled animals were birds and reptiles. The other aspect is an intensified trafficking of endangered species in the last months of each year. The analysis of statistics about the trafficking and smuggling of animals has proven however, that illegal animals trade in the period 2000–2013 has decreased.

Keywords: CITES, animal smuggling, endangered species.

Wymieranie gatunków stanowi naturalny procesem ewolucyjny, obecny na Ziemi od początku jej istnienia. Spadek zmienności genetycznej powoduje obniżanie się zdolności rozrodczych i żywotności gatunku, a w efekcie jego stopniowe wymieranie oraz wypieranie go przez inne gatunki, o większych zdolnościach adaptacyjnych. Poza kilkoma nagłymi okresami wymierania gatunków, taki proces z reguły trwa setki, a nawet miliony lat. Obecnie tempo zanikania taksonów jest bardzo wysokie, przez ostatnie 150 lat wzrosło czterokrotnie. Szacuje się, że średnio wymiera jeden gatunek dziennie. Co czwarty gatunek ssaków, co ósmy ptaków oraz co trzeci gatunek płazów narażony jest na zniknięcie z powierzchni naszej planety (1, 2, 3). Główną przyczyną wymierania gatunków jest działalność człowieka. Dobrym przykładem nadmiernej eksploatacji i połowów w Polsce jest tur. Bezwrotnie zniknął już w XVIII w. (4).

Obecnie rozróżnia się trzy główne, powodowane przez człowieka przyczyny wymierania gatunków. Pierwszą z nich stanowi utrata naturalnych siedlisk, co wynika z rozwoju rolnictwa, infrastruktury drogowej i kolejowej oraz innych antropologicznych przekształceń środowiska, takich

Sprzecznym z Konwencją Waszyngtońską (CITES) przemyt zwierząt do Polski

Piotr Listos¹, Małgorzata Dylewska², Magdalena Gryzińska²

z Katedry Anatomii Patologicznej Wydziału Medycyny Weterynaryjnej w Lublinie¹
oraz Katedry Biologicznych Podstaw Produkcji Zwierzęcej Wydziału Biologii i Hodowli
Zwierząt Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie

jak: zabudowa mieszkaniowa, melioracje oraz osuszanie terenów podmokłych (5). Przyjmuje się, iż zubożenie ilości naturalnych siedlisk dla zwierząt jest bezpośrednią przyczyną zanikania ok. 90% zagrożonych gatunków ssaków, płazów i gadów (2). Kolejną przyczyną wymierania zwierząt, jak i roślin jest nielegalny handel zagrożonymi gatunkami. Ponad 5 tys. gatunków zwierząt i 28 tys. gatunków roślin zagrożonych jest z powodu tego procederu (6). Jest to trzeci, pod względem zysku, po handlu bronią i narkotykami, tzw. czarny rynek na świecie.

Według raportu organizacji WWF (World Wildlife Found) roczny zysk ze światowego handlu zagrożonymi gatunkami wynosi ok. 19 mld dolarów (7, 8). Potrzeba pozyskiwania okazów zagrożonych pojawia się nie tylko z państw Afryki i Azji, gdzie występują populacje takich gatunków, ale także z państw zbytu (w tym Unii Europejskiej), co generuje niejednokrotnie nielegalne pozyskiwanie rzadkich okazów roślin i zwierząt z ich naturalnych środowisk (9). Podstawę tego procederu stanowi cel komercyjny, który można ująć w kilku kategoriach: hodowla egzotycznych gatunków, wytwarzanie medykamentów, a także przedmiotów z części zagrożonych gatunków oraz cel konsumpcyjny, czyli pozyskiwanie do celów spożywczych żywności ze zwierząt występujących w stanie dzikim, głównie małą człokształtnych (3, 10). Jako trzecią główną przyczynę wymierania gatunków w kontekście działalności człowieka wymienia się kłusownictwo. W Afryce Środkowej nadmierna eksploatacja zwierząt przez kłusowników spowodowała, że ponad 80 gatunków ssaków zostało zagrożonych wyginieniem (10).

Nielegalny handel zwierzętami objętymi ograniczeniami – żywymi lub martwymi, ich częściami oraz produktami z nich otrzymanymi na terenie Polski

Jednym z obszarów zwalczania przestępczości celnej przez polską Służbę Celną jest ochrona gatunkowa fauny i flory. Z każdym rokiem liczba udaremnianych prób nielegalnego przemytu zwierząt

zagrożonych wyginieniem systematycznie wzrasta. Mimo to do Polski sprowadzane są oraz są ogólnie dostępne wszystkie okazy, nawet te, które nie mogą legalnie przekraczać granic naszego państwa (3, 11).

Najczęściej przemycanym gatunkiem przez granice Polski jest koralowiec. Poprzez nadmierną eksploatację stał się on jednym z okazów najbardziej narażonych na wyginienie (3, 12). Główną przyczyną nielegalnego przewozu tych zwierząt jest nieświadomość turystów przywożących pamiątki z wakacji o zagrożeniu koralowców. Transportowane są nie tylko żywe okazy, ale także wyroby wykonane z tych zwierząt.

Kolejnym bardzo często przemycanym do Polski gatunkiem jest żółw. Szacuje się, że do naszego kraju trafia kilkanaście tysięcy tych zwierząt rocznie. Niestety, 90% żółwi z przemytu nie przeżywa pierwszego roku ze względu na warunki, w jakich są transportowane. Mnogość prób nielegalnego przewozu tych gadów jest zatrważająca. Na przejściu granicznym w Kroczej celnicy udaremnili przemyt 62 żółwi stepowych, które były owinięte taśmą i ukryte w zderzaku osobowego samochodu. Konfiskowane są żółwie nie tylko na przejściach granicznych, ale także te, którymi handel dokonuje się przez internet, na przykład żółwie mauretańskie (13, 14, 15, 16). Poza żółwiami, istnieje wiele gatunków gadów zagrożonych wyginieniem, które są przemycane do granic Polski. Są to żywe zwierzęta (m.in. krokodyle, węże, legwany), a także skóry oraz różnego rodzaju przedmioty z nich wykonane. Ze skóry węży dusicieli, takich jak pytony, boa czy anakondy, wykonywana jest różnego rodzaju odzież i galanteria, m.in.: torebki, buty, paski, spodnie czy kurtki (17, 18).

Niezwykłą popularnością cieszy się także przemyt zagrożonych wyginieniem bezkręgowców. Jednym z takich gatunków jest pijawka lekarska (*Hirudo medicinalis*). Jest to okaz niezwykle ceniony ze względu na białko o działaniu przeciwkrzepliwym – hirudynę, wytwarzaną przez gruczoły ślinowe gardzieli pijawek. Hirudoterapia jest ciągle stosowana za pośrednictwem żywych zwierząt, kremów czy tabletek ze sproszkowanymi częściami tych bezkręgowców. Popyt na żywe okazy pijawek nie maleje, ponieważ do zabiegu używa

się zwierzęcia raz, po czym jest ono zabijane, w celu uniknięcia przenoszenia chorób zakaźnych. Badanie WWF na temat zapotrzebowania rynku w tradycyjną medycynę azjatycką wykazało, że produkty zawierające w swoim składzie substancje z pijawki można uzyskać w sklepach, w internecie oraz na targach medycyny naturalnej (19).

Wśród przemyconych przez granice Polski okazów bezkręgowców znajdują się również różnego rodzaju muszle gatunków chronionych. Głównie są to muszle z rzędu *Veneroida* spp., które wzbudzają szczególne zainteresowanie ze względu na nietypowe kształty i kolory. Wykorzystywane są jako ozdoba akwarystyczna. W 2004 r. funkcjonariusze Izby Celnej w Gdyni zatrzymali 634 sztuki muszli przydaczni *Hippopus porcellanus* (15, 20).

Przemyt żywych ryb, objętych ograniczeniami, na teren Polski jest stosunkowo rzadki. Najczęściej spotyka się próby przewozu kawioru z ryb jesiotroształtnych, które objęte są ochroną gatunkową. W przeciągu trzech lat (2006–2009) Izba Celna w Białej Podlaskiej udaremniła dziewięć prób przemytu tego produktu spożywczego (21).

Znacznie częściej niż ryby do Polski przemycane są ptaki drapieżne, pod postacią wypchanych okazów, piór, jaj oraz żywych osobników (22). Na granicach naszego kraju zatrzymano dwa wypchane i spreparowane myszołowy zwyczajne (*Buteo buteo*). Jeden z nich skonfiskowali celnicy z Oddziału Celnego i Poczтового Urzędu Celnego w Warszawie, a drugi funkcjonariusze z Oddziału Celnego w Medyce (23).

Niejednokrotnie Służby Celne mają do czynienia z próbami nielegalnego transportu dzikich kotowatych, takich jak lamparty, oceloty, rysie, lwy, gepardy czy tygrysy. Przemycane są wyroby wykonywane z ich skór i kości, trofea myśliwskie oraz produkty medycyny Dalekiego Wschodu (22). Tygrys (*Panthera tigris*) jest gatunkiem szczególnie narażonym na wyginiecie ze względu m.in. na międzynarodowy popyt na produkty tradycyjnej medycyny chińskiej (traditional chinese medicine – TCM). Do produkcji tego typu medykamentów wykorzystywany jest także niedźwiedź brunatny (*Ursus arctos*). Zabijany jest ze względu na tłuszcz, a w Azji pozyskuje się z tego gatunku pęcherzyki żółciowe. Tłuszcz z niedźwiedzia stosowany jest głównie przy chorobach układu oddechowego oraz na ogólne wzmocnienie organizmu. Produkt jest dostępny w internecie oraz na warszawskich targach medycyny naturalnej (19, 24).

Oprócz prób nielegalnego transportu wypchanych zwierząt bądź wykonanych z ich części produktów na polskich granicach udaremniane są również przemyty żywych, dużych ssaków. Jednym z takich

przypadków było zatrzymanie na przejściu granicznym w Bezledach żywego hipopotama karłowatego (*Choeropsis liberiensis*). Przewożono go z ogrodu zoologicznego w Kaliningradzie do Pragi w Czechach, przewoźnik jednak nie posiadał dokumentów zezwalających na przewóz tego zwierzęcia. Do ogrodu zoologicznego w Zamosciu trafiły także odebrane przez Służbę Celną żywe okazy pięciu kuców szetlandzkich oraz para ssaków z rodziny kangurowaty – *Walabia dama* (13, 25).

Przemyt ssaków odbywa się także w celach konsumpcyjnych. Pod koniec 2009 r. służba celna Oddziału Celnego Osobowego na warszawskim Okęciu dokonała pierwszego w Polsce zatrzymania tzw. mięsa z lasu, czyli bushmeat. Wędzone mięso małpy przewoziła obywatelka Kamerunu, która rozpoczęła studia w naszym kraju (26).

Krajowa ochrona gatunkowa zwierząt

Ochrona gatunkowa zwierząt w Polsce realizowana jest między innymi na podstawie ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1651. Według art. 46, ust. 2 przywołanej ustawy celem ochrony gatunkowej jest „zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących na terenie kraju lub innych państw członkowskich Unii Europejskiej rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginieniem oraz objętych ochroną na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, gatunków roślin, zwierząt i grzybów, oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej”. Ustawa zakazuje m.in. wwożenia z zagranicy oraz wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków objętych ścisłą ochroną. Akty wykonawcze tej ustawy stanowią odpowiednie rozporządzenia wydawane przez ministra właściwego do spraw środowiska.

Fundamentalnym aktem prawnym dla tematyki omawianej w niniejszej pracy jest ustawa z 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, Dz.U. z 1997 r. nr 111 poz. 724 z późn. zm. Akt ten zastąpił obowiązujące prawie 70 lat Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 22 marca 1928 r., tekst jedn. Dz.U. z 1932 r. nr 42 poz. 471. Pierwotna wersja powoływanej ustawy z 1997 r., licząc 44 artykuły, regulowała sposoby dozwolonego postępowania ze zwierzętami, rozróżniając ich sytuację w zależności od przeznaczenia użytkowego zwierząt. W ustawie określono także warunki dotyczące właściwego transportu zwierząt, zasad przeprowadzania zabiegów na zwierzętach, humanitarnego uboju, uśmiercania i ograniczenia populacji,

a także określenia podmiotów odpowiedzialnych za realizację tych postanowień. Rozdział XI ustawy zawiera przepisy o charakterze prawnokarnym, określające zasady odpowiedzialności i sankcje za naruszenie norm dotyczących ochrony zwierząt.

Należy także wskazać, iż ustawa z 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt ma charakter przekrojowy, odnosi się bowiem do aspektu postępowania człowieka względem wszystkich zwierząt, których sytuacja uregulowana jest w ustawach dotyczących omawianego zagadnienia ochrony zwierząt (27).

Zgodnie z brzmieniem art. 87 Konstytucji RP do źródeł prawa o charakterze powszechnie obowiązującym zaliczane są rozporządzenia. Za wymienionymi w pracy ustawami, regulującymi ochronę zwierząt, wydany został szereg rozporządzeń mających na celu wykonanie ich postanowień (2).

CITES

Poza krajowymi przepisami prawa dotyczącymi ochrony gatunkowej, które wprowadzają zakaz przewożenia przez granicę Rzeczypospolitej Polskiej gatunków chronionych, powszechnie znanym aktem prawa międzynarodowego jest Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginieniem – CITES (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora). Jest to międzynarodowa umowa zrzeszająca obecnie 180 państw, w tym wszystkie kraje należące do Unii Europejskiej (aktualne dane dostępne są na stronie internetowej www.cites.org). Została sporządzona 3 marca 1973 r., natomiast w życie dopiero dwa lata później – 1 lipca 1975 r. Polska ratyfikowała przystąpienie do Konwencji 12 grudnia 1989 r. Oficjalnie weszła w życie 12 marca 1990 r., a w Dzienniku Ustaw została opublikowana 4 kwietnia 1991 r. (Dz.U. z 1991 r. nr 27 poz. 112 i 113). Poprawki do polskiego przekładu Konwencji zostały ogłoszone w Dz.U. z 2000 r. nr 66 poz. 802.

Podstawowym celem Konwencji jest skoordynowanie międzynarodowych działań ograniczających nadmierną eksploatację na potrzeby międzynarodowego handlu rzadkimi oraz zagrożonymi wyginieniem dzikimi gatunkami zwierząt i roślin oraz ich rozpoznawalnymi częściami, a także produktami otrzymanymi z tych gatunków. Konwencja Waszyngtońska reguluje także transport gatunków inwazyjnych. CITES obejmuje zróżnicowaną ochroną ponad 30 tys. gatunków, z czego ponad 5 tys. to gatunki zwierząt (2, 9, 12).

Obecnie funkcję organu zarządzającego Konwencji Waszyngtońskiej w Polsce

pełni Minister Środowiska, zaś organu naukowego – Państwowa Rada Ochrony Przyrody. Tak zwane organy egzekucyjne sprawują kontrolę nad przestrzeganiem przepisów Konwencji CITES i odpowiadających jej rozporządzeń Unii Europejskiej. W Polsce to przede wszystkim Policja i Polska Służba Celna. Za kontrolę handlu wewnątrz krajowego odpowiedzialna jest głównie Policja. Na poziomie krajowym koordynację w tej dziedzinie sprawuje Wydział do Walki z Przestępczością Gospodarczą Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji, a na szczeblu regionalnym – koordynatorzy ds. CITES w Wydziałach do Walki z Przestępczością Gospodarczą komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej. Polska Służba Celna jest odpowiedzialna za prawidłowość handlu międzynarodowego. Działania ogólnokrajowe koordynuje Departament Polityki Celnej Ministerstwa Finansów, a działania regionalne – koordynatorzy ds. CITES w izbach celnych.

Niektóre zadania związane z nielegalnym handlem zwierzętami i roślinami jako partnerzy do współpracy z Policją realizują także: Inspekcja Weterynaryjna, Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Departament Leśnictwa, Departament Polityki Celnej Ministerstwa Finansów oraz organizacje pozarządowe – WWF Polska, PTOP Salamandra i Regionalne Centrum Ekologiczne.

Od 9 stycznia 2006 r. istnieje Grupa Robocza ds. CITES. Jej pracom patronuje Komisja ds. CITES Państwowej Rady Ochrony Przyrody. Grupa Robocza

stanowi platformę ułatwiającą wymianę informacji i współpracę między podmiotami zaangażowanymi w egzekwowanie przepisów ochrony przyrody w zakresie zwalczania nielegalnego handlu chronionymi roślinami i zwierzętami. Regularne spotkania Grupy, podczas których omawiane są priorytetowe zagadnienia, umożliwiają lepszą koordynację działań, a przez to zwiększają skuteczność przestrzegania w Polsce Konwencji Waszyngtońskiej i regulacji unijnych w tym zakresie (9, 11, 28).

Prawo Unii Europejskiej

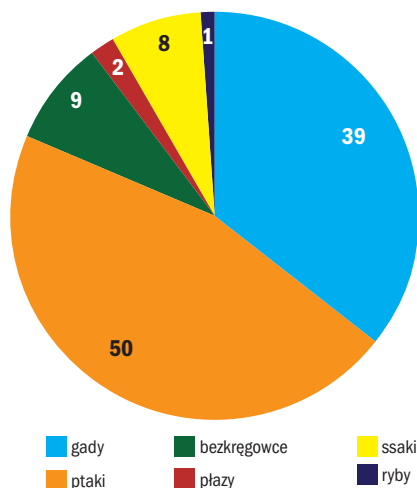
Wspólnota Europejska jest organizacją ponadnarodową, która posiada kompetencje w zakresie reglamentacji handlu dzikimi zwierzętami i roślinami. Jej prawa wobec CITES są jednak ograniczone ze względu na to, iż Konwencja Waszyngtońska umożliwia członkostwo wyłącznie stronom Konwencji, czyli konkretnym państwom. Sygnatariuszami są wszystkie niezależne kraje członkowskie Wspólnoty. Wraz z utworzeniem Unii Europejskiej stopniowo zaczęły zanikać granice celne, co umożliwiło swobodny przepływ towarów, a także osób pomiędzy państwami członkowskimi. Osłabił także poziom kontroli na przejściach granicznych pomiędzy nimi. Powyższe czynniki spowodowały, iż przestrzeganie zasad konwencji CITES w odniesieniu do handlu wewnątrz unijnego jest praktycznie niewykonalne. W celu rozwiązania tego problemu Unia Europejska, w odniesieniu

do postanowień Konwencji Waszyngtońskiej, wprowadziła do swojego porządku prawnego odpowiednie regulacje prawne zawarte w szeregu rozporządzeń. Pierwszym z nich było rozporządzenie Rady (EWG) nr 3626/82 z 3 grudnia 1982 r. w sprawie wprowadzenia we Wspólnocie Konwencji o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem, Dz. Urz. UE 1982, L 384, s. 1. Jego celem było wprowadzenie zasad CITES na terenie Unii Europejskiej. W dniu 1 czerwca 1997 r. zostało ono zastąpione przez rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 z 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi, Dz. Urz. UE 1996, L 61, s. 1. Przekłada ono zasady Konwencji CITES na realia Wspólnoty.

W przypadku Konwencji Waszyngtońskiej to rezolucje Konferencji Stron ustalają zasady funkcjonowania CITES, a w odniesieniu do rozporządzenia Rady nr 338/97 rolę aktów wykonawczych pełni rozporządzenie Komisji Europejskiej. Najważniejszym z nich jest rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006 z 4 maja 2006 r. ustanawiające przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi, Dz.U. L 166 z 19.6.2006, s. 1. Rozporządzenie to określa wiele szczegółowych zasad, procedur oraz definicji. Dotyczy zasad postępowania w przypadku zwierząt urodzonych i wyhodowanych w niewoli, przedmiotów osobistych

Tabela 1. Wykaz gatunków zwierząt, które przez Służbę Celną zostały przekazane do ogrodów zoologicznych w Warszawie, we Wrocławiu i w Zamościu w latach 2000–2013

Wykaz gatunków			
Afrykanka senegalska	Koczkodan białogardły	Nimfa – Cockatiel	Rozella żółta
Agama czerwogłowa	Koczkodan zielonosiwy	Olśniak himalajski	Rozella żółtolica
Aleksandretta obrożna	Konura złotoczelna	Papuga góraska	Serwal
Amazonka kubańska	Księżniczka tarczowa	Papuga tarczowa	Makak niedźwiedzi (Stump-tailed macaque)
Ara szafirowa	Kuc szetlandzki	Patagonka konura	Szyszkowiec
Astryld trzcinowy	Kuroczub	Pijawka lekarska	Tragopan czerwony (<i>Tragopan satyra</i>)
Bażant mikado	Lancetogłów kalifornijski	Ptasznik	Walabia dama
Bażant tajlandzki	Lancetogłów mleczny	Ptasznik – tarantula	Waran białogardły
Bilbil krwawnik	Madagaskar day gecko	Ptasznik kędzierzawy	Żako
Black-faced quailfinch	Makak jawajski	Pudelecznik listwowy	Żółw czerwonolicy
Czubacz helmiasty	Melba pstra	Pyton ciemnoskóry	Żółw egipski
Czubacz rudy	Meksykański wąż mleczny	Pyton tygrysi	Żółw indochiński
Gekon lamparci	Mnicha nizinna	Rezus	Żółw mauretański
Kajman okularowy	Mniszka muszkatoła	Rozella białolica	Żółw obrzeżony
Kameleon madagarski	Modrolotka czerwoczelna	Rozella biała	Żółw stepowy
Kameleon pospolity	Nierozłączka Fischera	Rozella królewska	

Ryc. 1. Zestawienie najczęściej przemycanych gromad zwierząt w zoo w Warszawie, we Wrocławiu i w Zamościu

i użytku domowego, sztucznie rozmnażanych roślin oraz zasad, które dotyczą oznakowania i etykiet skierowanych do konkretnych gatunków.

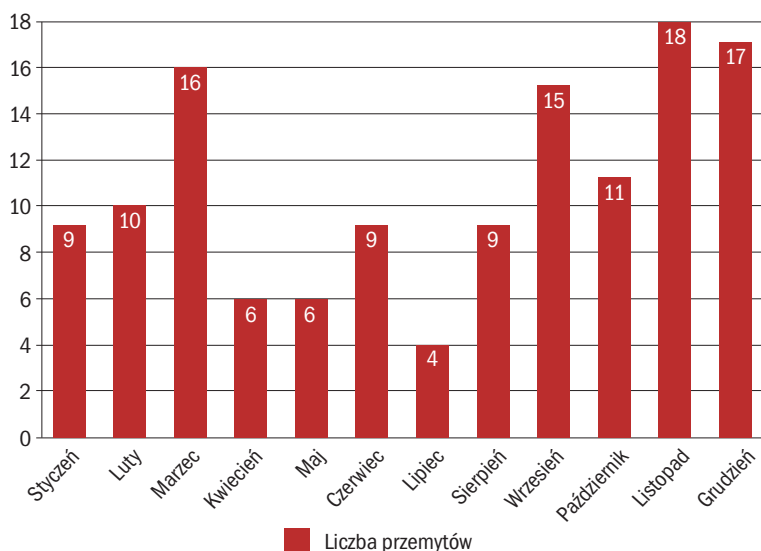
Kolejne rozporządzenie dotyczy głównie organów wydających zezwolenia. Wyszczególnione są w nim gatunki, państwa oraz źródła pochodzenia okazów, dla których zezwolenia importowe nie są wydawane. Jest to rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 578/2013 z 17 czerwca 2013 r. zawieszające wprowadzanie do Unii okazów niektórych gatunków dzikiej fauny i flory Dz.U. L 169 z 21.6.2013, s. 1.

Należy także wspomnieć o rozporządzeniu Komisji (UE) nr 750/2013 z 29 lipca 2013 r. zmieniającym rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi Dz.U. L 212 z 7.8.2013, s. 1. W rozporządzeniu tym zawarte są aktualne listy gatunków w poszczególnych aneksach do rozporządzenia Rady nr 338/97.

Wszystkie powoływane w niniejszej pracy rozporządzenia Rady i Komisji obowiązują na terenie Polski w sposób bezpośredni i nadrzędny, zgodnie z zasadą pierwszeństwa prawa wspólnotowego (2, 9, 22, 29).

Materiały i metody

Materiał do badań stanowiła dokumentacja przekazana przez ogrody zoologiczne w Warszawie, we Wrocławiu i w Zamościu. Uzyskane bazy danych zawierały wykazy zwierząt objętych Konwencją CITES, zarekwirowanych przez Służby Celne oraz Policję i przekazanych do ogrodów zoologicznych w Warszawie, we Wrocławiu i w Zamościu w latach 2000–2013. Pozyskane dane zestawiono w formie tabelarycznej i na ich podstawie sporządzono wykresy. Porównywano ze sobą:

Ryc. 2. Miesiące, w których ogrody zoologiczne w Warszawie, we Wrocławiu i w Zamościu przyjęły najwięcej zwierząt z udaremnionych prób przemytu

najczęściej przemycane gromady zwierząt, miesiące, w których najczęściej dochodzi do przemytu, oraz lata (w okresie od 2000 do 2013 r.), w których najczęściej dochodziło do przemytu.

Wyniki i ich omówienie

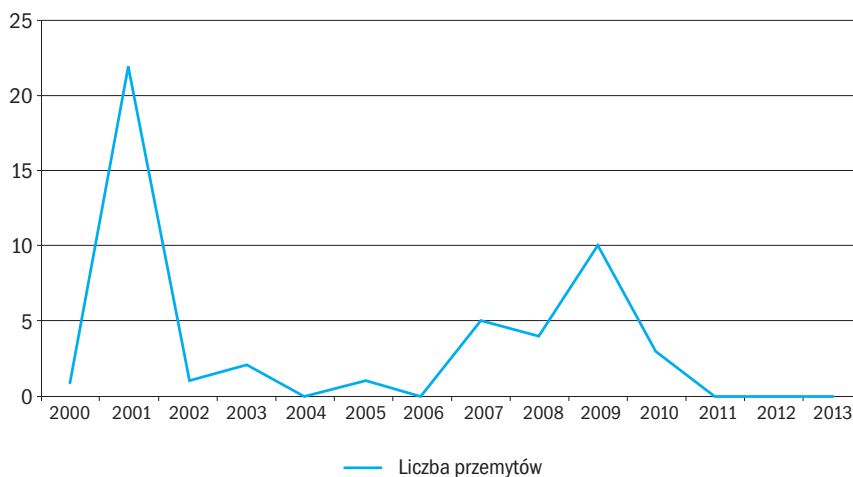
W tabeli 1 przedstawiono wykaz wszystkich gatunków zwierząt, które zostały przekazane do ogrodów zoologicznych w Warszawie, we Wrocławiu i w Zamościu, po udaremnionych próbach przemytu z różnych Oddziałów Izb Celnych na terenie Polski, głównie wschodniej części kraju.

Spośród wymienionych gatunków okazami, które były przemycane w największych ilościach, były: pijawki lekarskie (blisko 7 tys. sztuk), żółwie stepowe (ok. 1000) oraz żółwie mauretańskie (ok. 200). Wynika to z faktu, iż popyt na te zwierzęta wciąż wzrasta, zarówno do celów medycznych, jak i hobbystycznych. Dodatkową przyczyną nadmiernego przemytu tych okazów są niewielkie ich rozmiary.

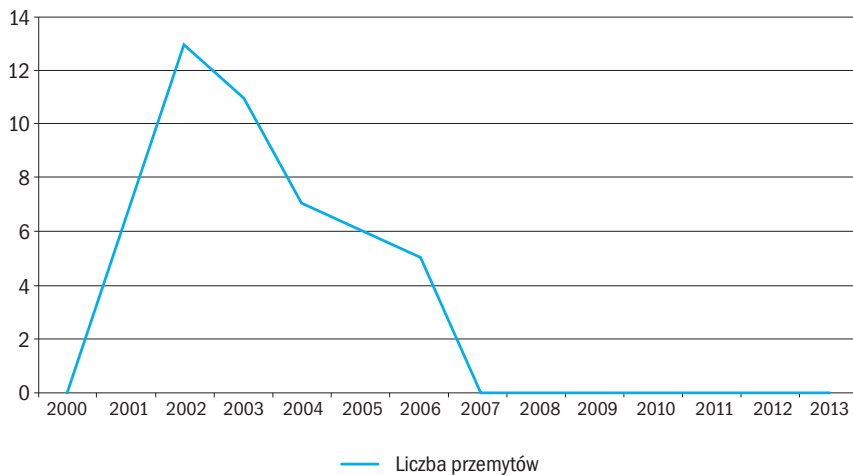
Gatunkami przemycanymi w stosunkowo dużych ilościach były również: ptasznik kędzierzawy oraz koczokodan białogardły (odpowiednio 76 i 75 zwierząt).

Zestawiono także poszczególne gromady, które były najczęściej przemycane w latach 2000–2013. Rycina 1 ukazuje takie zestawienie łączne dla trzech wymienionych ogrodów zoologicznych. Najczęściej przemycanymi gromadami zwierząt we wszystkich ogrodach zoologicznych były ptaki oraz gady (w przeprowadzonych analizach uwzględniono poszczególne zdarzenia przemytów, a nie liczbę okazów).

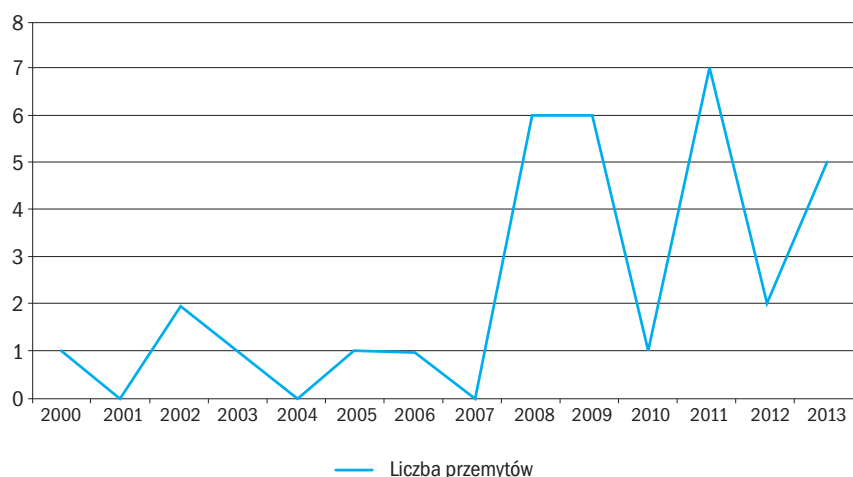
Na kolejnej rycinie (ryc. 2) przedstawiono miesiące, w których ogrody zoologiczne przyjmowały zwierzęta z udaremnionych prób przemytu. Wyraźnie zauważalne jest wzmożenie ilości przemytu w dwóch okresach w ciągu roku. Pierwszym z nich jest okolica marca, a drugim ostatnie miesiące w roku (w zależności od konkretnego ogrodu zoologicznego są to miesiące między wrześniem a grudniem).

Ryc. 3. Analiza przestępczości przemytniczej zwierząt w latach 2000–2013 w zoo w Warszawie

Ryc. 4. Analiza przestępczości przemytniczej zwierząt w latach 2000–2013 w zoo we Wrocławiu

Ryc. 5. Analiza przestępczości przemytniczej zwierząt w latach 2000–2013 w zoo w Zamościu

Na podstawie uzyskanej dokumentacji przeprowadzono także analizę przestępczości przemytniczej zwierząt na przestrzeni lat 2000–2013, co ukazują **ryciny 3, 4 i 5**. Tendencję wzrostową ilości przemytu zwierząt w latach 2000–2013 można zauważyć jedynie w ogrodzie zoologicznym w Zamościu. Wynika to z faktu, iż jedynie to zoo posiadało kompletny wykaz gatunków w wymienionych latach. Do tego ogrodu zoologicznego w dalszym ciągu trafiają okazy zwierząt z prób przemytu. Zoo we Wrocławiu przyjmowało gatunki jedynie do 2006 r., a do zoo w Warszawie nie trafiły żadne okazy po 2010 r. Taka rozbieżność przyczynia się do zaburzeń oceny wzrostu bądź spadku przestępczości przemytniczej gatunków zagrożonych.

Trudno jest odnieść się do danych dostępnych w literaturze. Do tej pory nie analizowano danych na temat przemytu zwierząt na podstawie dokumentacji ogrodów zoologicznych, a jedynie Służba Celna tworzyła takie statystyki. Dane mogą być rozbieżne ze względu na śmierć części zwierząt, które zostały ujawnione w trakcie próby przemytu. Drugim powodem może być

umieszczenie przez Służby Celne w swoich statystykach zarówno gatunków zwierząt, jak i roślin bez wyraźnego rozróżnienia królestw. Analiza Służby Celnej w 2009 r. wykazała tendencję wzrostową liczby udaremnionych przemytów zagrożonych roślin i zwierząt. Przyczyną tego stanu było zorganizowanie przez Służby Celne wielu szkoleń wzbogacających funkcjonariuszy w wiedzę dotyczącą identyfikowania okazów podlegających ograniczeniom (30).

Podziękowania

Autorzy pragną podziękować mgr Katarzynie Makulec oraz dr. Andrzejowi Krużewiczowi (Dyrektorowi ZOO w Warszawie), mgr Ewie Piaseckiej (ZOO we Wrocławiu) i mgr. inż. Jadwidze Kniąż (ZOO w Zamościu) za pomoc w przygotowaniu tego opracowania.

Piśmiennictwo

1. Urbisz A.: Ocena bioróżnorodności jako jeden z ważnych warunków ekorozwoju. *Problemy Ekorozwoju* 2010, 5, 91–94.
2. Kepel A., Kala B.: Handel zwierzętami chronionymi w zgodzie z przepisami prawa Unii Europejskiej. *Poradnik dla*

praktyków. Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamanca”, Poznań, 2008, 1–28.

3. WWF Polska, Zanim przywieziesz egzotyczną pamiątkę. [online]. [dostęp: 08.01.2016]. Dostępny w internecie: http://sos.wwf.pl/images/content/3_handelzagrozonymigmatunkami.pdf.
4. Ryba M.S., Dzieduszycki A.M.: W pogoni za turem. *European Bison Conservation Newsletter* 2011, 4, 125–128.
5. Klimaszewski K.: Szlaki komunikacyjne i inne bariery antropogeniczne a funkcjonowanie populacji zwierząt. *Annals of Warsaw University of Life Sciences – SGGW* 2011, 50, 19–28.
6. Freeland J.: *Ekologia molekularna*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2008, 264–267.
7. Komisja Europejska (KE): Środowisko: Komisja rozpoczyna konsultacje dotyczące sposobów zwalczania przez UE gwałtownego wzrostu nielegalnego handlu dzikimi zwierzętami i roślinami, 2014 [online]. [dostęp: 08.01.2016]. Dostępny w internecie: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-123_pl.htm.
8. McGarth M., Wildlife crime profound threat to nations, says report. BBC News, 2012. [online]. [dostęp: 08.01.2016]. Dostępny w internecie: <http://www.bbc.com/news/science-environment-20679454>.
9. Kepel A., Kala B.: *CITES w Polsce i Unii Europejskiej: podręcznik dla praktyków*. Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamanca”, Poznań, 2010, 1–191.
10. Romanowicz M., Tymorek K., Drązkiewicz A.: 2010 – Rok tygrysa. Gatunki na krawędzi. *Biuletyn WWF Polska*, 2010, 4, 1–6. [online]. [dostęp: 08.01.2016]. Dostępny w internecie: http://awsassets.wwfpl.panda.org/downloads/biuletyn_nr_1.pdf.
11. Niedźwiecki J.: Funkcjonowanie Polskiej Służby Celnej we współczesnej gospodarce. *Studia i prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania* 2012, 27, 29–56.
12. Keshavmurthy S.: Should CITES permit regulations be eased for certain kinds of scientific research? *Marine Pollution Bulletin* 2012, 64, 1731–1732.
13. Robiński A.: Przemyt zwierząt w Polsce, 2012 [online]. [dostęp: 08.01.2016]. Dostępny w internecie: <http://www.national-geographic.pl/artykuly/pokaz/przemyt-zwierzat-w-polsce/>.
14. Chabowska E.: Żółwie i koralowce. *Wiadomości Celne* 2009, 10–11, 35.
15. Hatała-Wanat A.: Ujawnienia olsztyńskich celników. *Wiadomości Celne* 2009, 10–11, 32–33.
16. Tałała P.: Aparat z tego żółwia. *Wiadomości Celne* 2009, 10–11, 38.
17. Czesak M.: Nie tylko koralowce. *Wiadomości Celne* 2009, 10–11, 44.
18. Siemienuk M.: Zatrzymania okazów CITES na granicy wschodniej. *Wiadomości Celne* 2009, 10–11, 25–30.
19. Romanowicz M., Tymorek K., Drązkiewicz A., Podgórska Z.: SOS dla goryli. Gatunki na krawędzi. *Biuletyn WWF Polska* 2010, 2, 1–6. [online]. [dostęp: 08.01.2016]. Dostępny w internecie: http://assets.wwfpl.panda.org/downloads/biuletyn_nr_2.pdf.
20. Świstowski A.: Współpraca Izby Celnej w Gdyni i Akwariarium Gdynińskiego w ochronie gatunków zagrożonych wyginięciem (CITES). *Wiadomości Celne* 2013, 4–5, 58–60.
21. Siemienuk M.: Kawior – najciekawsze ujawnienia w Izbie Celnej w Białej Podlaskiej w latach 2006–2009. *Wiadomości Celne* 2009, 10–11, 30–31.
22. Departament Polityki Celnej Ministerstwa Finansów (DPCMF), Ograniczenia i zakazy związane z przywozem i wywozem z Unii Europejskiej okazów roślin i zwierząt gatunków zagrożonych wyginięciem (Konwencja Waszyngtońska – CITES). [online]. [dostęp: 08.01.2016]. Dostępny w internecie: <http://zielonalinia.gov.pl/upload/powroty/MIENIE%20-%20Informacje%20dot.%20CITES.pdf>.
23. Tałała P.: Drapieżna paczka. *Wiadomości Celne* 2009, 10–11, 42.
24. Romanowicz M., Podgórska Z.: Badanie zaopatrzenia rynku internetowego oraz targów i sklepów specjalistycznych na terenie Warszawy w Tradycyjną Medycynę Azjatycką oraz inne produkty zawierające części zwierząt i roślin chronionych Konwencją CITES. *WWF Polska, Światowy Fundusz na Rzecz Przyrody*. Warszawa, 2010, 1–24.
25. Czyżewska M.: Nietypowy gość. *Wiadomości Celne* 2009, 10–11, 38.
26. Tałała P.: Bushmeat na Okęciu. *Wiadomości Celne* 2009, 10–11, 34.
27. Radecki W.: Ustawy o ochronie zwierząt, o doświadczeniach na zwierzętach – z komentarzem, Warszawa, 2007, 18.
28. Komenda Wojewódzka Policji (KW) w Białymstoku: Przystępność przeciwko ochronie środowiska naturalnego i przyrody, 2010 [online]. [dostęp: 08.01.2016]. Dostępny w internecie: <http://podlaska.policja.gov.pl/pg/?page=1&id=4>.

29. Dragan A., Korzeniowska M., Krasnowolski A., Stawicka A., Stawicki R.: Przegląd regulacji dotyczących rejestracji gatunków zwierząt chronionych oraz handlu nimi w Polsce i wybranych krajach świata. Kancelaria Senatu. Biuro Analiz i Dokumentacji, 2011 [online]. [dostęp: 08.01.2016]. Dostępny w internecie: <http://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/19/plik/ot-588-a.pdf>. OT-588-A.
30. Tusiński R.: Konwencja Waszyngtońska czyli CITES. *Wiadomości Celne* 2009, 10–11, 3–13..
5. Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem sporządzona w Waszyngtonie 3 marca 1973 r., Dz.U. z 1991 r. nr 27 poz. 112 i 113.
6. Obwieszczenie Ministra Spraw Zagranicznych z 27 lipca 2000 r. o sprostowaniu błędów, Dz.U. z 2000 r. nr 66 poz. 802.
7. Rozporządzenie Rady (EWG) nr 3626/82 z 3 grudnia 1982 r. w sprawie wprowadzenia we Wspólnocie Konwencji o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem, Dz. Urz. UE 1982, L 384, s. 1.
8. Rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 z 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi, Dz. Urz. UE 1996, L 61, s. 1.
9. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006 z 4 maja 2006 r. ustanawiające przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi, Dz.U. L 166 z 19.6.2006, s. 1.
10. Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 578/2013 z 17 czerwca 2013 r. zawieszające wprowadzanie do Unii okazów niektórych gatunków dzikiej fauny i flory Dz.U. L 169 z 21.6.2013, s. 1.
11. Rozporządzenie Komisji (UE) nr 750/2013 z 29 lipca 2013 r. zmieniające rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi Dz.U. L 212 z 7.8.2013, s. 1.

Wykaz aktów prawnych

1. Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. *O ochronie przyrody*, tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1651.
2. Ustawa z 21 sierpnia 1997 r. *O ochronie zwierząt*, Dz.U. z 1997 r. nr 111 poz. 724 z późn. zm.
3. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 22 marca 1928 r. *O ochronie zwierząt*, tekst jedn. Dz.U. z 1932 r. nr 42 poz. 471.
4. Konstytucji RP, Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.

Dr n. wet. mgr prawa Piotr Listos, Katedra Anatomii Patologicznej Wydziału Medycyny Weterynaryjnej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, ul. Głęboka 30, 20-612 Lublin, e-mail: piotr.listos@up.lublin.pl